

Krzysztof Kościelniak

Sąd Ducha Świętego : egzegeza i teologia J 16,8-11

Collectanea Theologica 69/4, 5-21

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF KOŚCIELNIAK, KRAKÓW

SĄD DUCHA ŚWIĘTEGO – EGZEGEZA I TEOLOGIA J 16, 8-11

Sąd Ducha Świętego, o którym mowa w J 16, 8-11 należy do najtrudniejszych miejsc Biblii. Św. Augustyn (354-430) i św. Tomasz z Akwinu (ok. 1226-1274) unikali komentowania tych wersów¹, a J. Maldonatus (1534-1583) w swoim komentarzu do IV Ewangelii stwierdza, że od tego fragmentu „nie ma chyba u innego Ewangelisty ani bardziej uwikłanego w trudności, ani dotkniętego większą różnorodnością interpretacji”². Problemy interpretacyjne J 16, 8-11 dostrzega również egzegeza XX w³. A. Loisy określił wzmiankę o sądzie Ducha Świętego jako mało przejrzystą i przypominającą bardziej styl I J niż IV Ewangelii⁴. Do podjęcia analizy J 16, 8-11 zachęcają również aktualne badania nad pneumatologią IV Ewangelii⁵ i encyklika Jana Pawła II *Domi-*

¹ Por.: Św. Augustyn, *In Ioannis Evangelium Tractatus, Le commentaire de saint Thomas sur les quatre évangiles*, w: *Mélanges thomistes*, Le Saulchoir 1929, s. 109-122.

² J. Maldonatus, *Comentatorii in quatuor evangelistes*, Moguntiae 1596, cyt. za: I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem, Commentarius in quattuor S. Evangelia Domini n. Jesu Christi*, Parisiis 1906, s. 480.

³ Zob. np.: R.E. Brown, *The Gospel according to John, Introduction, Translation and Notes, The Anchoe Bible* 29-29a, New York 1966-1970, s. 711; J. Schneider, *Das Evangelium nach Johannes, Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament*, Berlin 1976, s. 275; M.-F. Berrouard, *Le Paraclet défenseur du Christ devant la conscience du croyant*, w: *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 33(1949), s. 361-389.

⁴ Por. A. Loisy, *Le Quatrième Évangile*, Paris 1903 (1921²).

⁵ Warto wymienić niektóre z ostatnich publikacje na temat Janowej pneumatologii: H. Efferin, *The Paraclete in John 14-16*, w: *Stulos Theological Journal* 1(1993), s. 149-156; J.A. Draper, *The sociological function of the Spirit/Paraclete in the farewell discourses in the Gospel of John*, w: *Neotestamentica* 26(1992), s. 13-29; J. Fernandez Lago, *El Espíritu Santo en el mundo de la Biblia*, Santiago 1998; R. Karwacki, *Spiritus Paraclitus*, w: *Collectanea Theologica* 59 (1989), s. 35-42; A. García-Moreno, *Referencias pneumatológicas en el IV Evangelio*, w: *Scripta Theologica* 31 (1999/1), s. 13-36; M. Hasitschka, *Die Parakletenworte im Johannesevangelium. Versuch einer Auslegung in synchroner Textbetrachtung*, w: *Studien zum Neuen Testament und seiner Umwelt*, s. 97-112; M.E. Boring, *The Church Guided by the Holy Spirit: A Johannine Perspective John 3:1-21*, w: *Mid-Stream* 35 (1996), s. 449-457; B.T. Viviano, *The Spirit in John's Gospel: A Hegelian Perspective*, w: *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 43 (1996), s. 368-387; W.R. Domeris, *The Paraclete as an Ideological Construct. A Study in the Farewell Discourses*, w: *Journal of Theology for Southern Africa* 67 (1989), s. 17-23; F. Pack, *The Holy Spirit in the Fourth Gospel*, w: *Restoration Quarterly* 31(1989), s. 139-148; A. Feuillet, *Les promesses johanniques de l'Esprit Paraclet. Leur importance et la lumière projeté sur elles par le reste du Nouveau Testament*, w: *Divinitas* 33(1989), s. 107-130; 217-244; V. Mathal, *Paraclete and Johannine Christology*, w: *Biblehashyam* 22 (1996), s. 120-138; T.B. Slater, *The Paraclete as Advocate in the Community of the Beloved Disciple*, w: *African Theological Journal* 20 (1991), s. 101-108; J. Galot, *Le „Don de Dieu” dans le dialogue évangélique*, w: *Esprit et Vie* 106 (1996), s. 385-391; G. Gaeta, *Il culto „in Spirito e verità” secondo il Vangelo di Giovanni*, w: *Annali di storia dell'esegesi* 12 (1995), s. 33-47.

*num et vivificantem*⁶ – świadczące o tym, że osoba Ducha Świętego znajduje się w centrum zainteresowań współczesnej teologii.

Oprócz uwzględnienia szerszego kontekstu IV Ewangelii, należy umieścić analizę J 16, 8-11 w kontekście bezpośrednim (tzn. J 16, 5-11 wg akapitu krytycznej wersji greckiej)⁷:

5 Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψανατά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με ποῦ ὑπάγεις; 6 ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἢ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. 7 ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέροι ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω, ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. 8 καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἀμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κπίσεως 9 περὶ ἀμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ 10 περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με 11 περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

5 Teraz zaś idę do Tego, który Mnie posłał, a nikt z was nie pyta Mnie: „Dokąd idziesz?” 6 Ale ponieważ to wam powiedziałem, smutek napełnił wam serce. 7 Jednakże mówię wam prawdę: pożyteczne jest dla was moje odejście. Bo jeżeli nie odejdę, Poczyciel nie przyjdzie do do was. A jeżeli odejdę, pošlę Go do was. 8 On zaś, gdy przyjdzie, przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie. 9 O grzechu – bo nie wierzą we Mnie; 10 o sprawiedliwości zaś – bo idę do Ojca i już Mnie nie ujrzycie; 11 wreszcie o sądzie – bo władca tego świata został osądzony⁸.

Między rozdziałem 9 a częścią 15,18 – 16,11 Ewangelii św. Jana można zauważyć pewne podobieństwa. W rozdziale 9 występują: faryzeusze, uzdrowiony niewidomy, który uwierzył, i Jezus. W 15, 18 – 16, 11 mamy analogicznie: świat, uczniów i Parakleta. W obydwu przypadkach występuje słowo „grzech”⁹. R. Bultmann zwraca uwagę również na łączność fragmentu J 15, 18-16, 11 z J 13, 31-35¹⁰.

⁶ Zob. tekst encykliki *Dominum et vivificantem* w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, s. 189-256.

⁷ E. Nestle, K. Aland, *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart 1987, s. 302.

⁸ Tłumaczenie Biblii Tysiąclecia.

⁹ Por. R.H. Lightfoot, *St. John's Gospel, A Commentary*, Oxford 1957, s. 284.

¹⁰ Por. R. Bultmann, *Das Evangelium des Johannes, Kritisch-exegetischer Kommentar über des Neue Testament begründet von H.A.W. Meyer*, Göttingen 1968, s. 436. Według tego autora mowa ta ma znaczenie symboliczne, „w której wierzący stale się odnajdują i rozumieją w kontekście Objawienia”.

Wypada powrócić do J 16, 5-11. Wers 16, 5 jest niejako otwarciem nowej rzeczywistości. Νῦν wskazuje na pełną aktualizację „godziny” Jezusa, implikującej Jego „odejście” do Ojca. Należy pamiętać, że poza właściwym użyciem formy νῦν jako przysłówka, w Nowym Testamencie występuje on także w niektórych sformułowaniach jako rzeczownik lub przymiotnik. Nowotestamentalne νῦν ma też specyficzne znaczenia: najpierw jako Boska godzina, następnie jako określenie Boskiego okresu¹¹. Termin ὑπάγειν („odejście”) spotyka się dość często w poprzednich mowach Jezusa (J 13, 3.33.36; 14, 4.28) jako zakończenie Jego ziemskiej działalności – widzialnej obecności wśród uczniów. Ta pozorna nieobecność Mistrza powoduje w nich wielki niepokój wynikający z myślenia kategoriami doczesnymi. Można zauważyć natomiast brak refleksji nad pytaniem, dokąd Jezus odchodzi (J 16, 5b)¹². Ogarniający uczniów smutek zdradza przywiązanie i miłość do Jezusa, lecz jest to spojrzenie ziemskie. Zdaniem J. Blanka w tym smutku można znaleźć cechy eschatologiczne, wynikające z trudnej sytuacji, w jakiej znaleźli się uczniowie po odejściu Mistrza. Odczuwają niepokój z powodu zbawczej Jego nieobecności i możliwości ataku ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου („władcy tego świata”)¹³. Lecz to pozorne opuszczenie jest warunkiem przybycia Parakleta, który dokona „wyjaśniającego” sądu¹⁴.

Παράκλητος – jeden z nowotestamentalnych terminów na określenie Ducha Świętego – zawiera w sobie wiele odcieni znaczeniowych, w tym

¹¹ Por. G. Sätlin, νῦν, w: G. Kittel, G. Friedrich, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1933 nn., t. IV, s. 1099-1117.

¹² Wiersz 16b stanowi pewną trudność; mianowicie uczniowie w J 13, 36 i 14, 5 wprost pytają dokąd Jezus idzie. Trudność ta jest jednak pozorna; perspektywa pytań uczniów stawianych Mistrzowi i pytania nie wypowiedzianego (16,5b) jest zupełnie różna: w 13, 36 i 14,5 uczniom chodzi o fizyczną zamianę miejsca, a nie o Królestwo Boże. Por. H. van den Busche, *Jean, Commentaire de l'Évangile spirituel*, Bruges 1967, s. 435.

¹³ Por.: J. Blank, *Krisis, Untersuchungen zur johannischen Christologie und Eschatologie*, Freiburg 1964, s. 334; F. da Cagliari, ... e nessuno de voi mi domanda: dove vai, *Giov 16, 5*, w: *Laurentianum* 10(1969), s. 233-244.

¹⁴ Por. G. Schiwy, *Weg ins Neuen Testament, Kommentar und Material, Das Evangelium nach Johannes – Die Apostelgeschichte*, Würzburg 1966, s.130.

miejscu występuje jako oskarżyciel i sędzia ukazujący prawdę¹⁵. W pojęciu Parakleta zawierają się trzy aspekty działania Ducha Świętego: obecność Jezusa (J 14, 15.17), apologia Jezusa (J 15, 26; 16, 7) oraz pamięć Kościoła, dzięki której może aktualizować całe nauczanie Jezusa (J 14, 26)¹⁶. Wypada zauważyć, że stosunek pomiędzy Jezusem a Parakletem jest tak specyficzny, iż nie można znaleźć zarówno w środowisku judaistycznym, jak i gnostyckim żadnej odpowiedniej paraleli¹⁷. W J 16, 8-11 Paraklet „wykaże prawdę i fałsz” (ἐλέγξει) wrogom Jezusa. Duch Święty występuje tutaj w roli oskarżyciela ukazującego właściwy grzech świata – niewiarę. Mimo skazania na śmierć Syna Bożego, sprawiedliwość do końca pozostawała po Jego stronie. Triumf „władcy świata” był pozorny.

¹⁵ Słowo παράκλητος jest rzeczownikiem od słownym strony biernej czasownika παρακαλέω = „przywołuję”. Według M.-É. Boismarda jest ona rzadka w grece klasycznej i nie znana w LXX. W świeckiej literaturze greckiej oznaczał najpierw „przywołanego na pomoc”, „rzecznika”, „obrońcę” (łac. *advocatus*), a z czasem, gdy zniknęło znaczenie bierne, wyraz ten zaczął oznaczać „doradcę”, „pomocnika”. W Nowym Testamencie interesujący nas termin występuje 5 razy: wyłącznie u św. Jana (4 razy jako przedstawienie Ducha Świętego i raz w 1J 2,1, gdzie odnosi się do Chrystusa – Orędownika wobec Ojca. Jakkolwiek rzadki w grece klasycznej (zawsze w znaczeniu sądowym), stosunkowo wcześniej przedostał się do literatury żydowskiej (np. *Pirqe Abot* 4,11) w formie *peraqla/i/t*. Występuje często w opozycji do hebrajskiego terminu *gateigor* (w transkrypcji greckiej κατηγορ), oznaczającego oskarżyciela. W Piśmie Świętym Paraklet ma również znaczenie adwokata broniącego oskarżonego. Zwykle chodzi o proces człowieka postawionego przed trybunałem Boga i pozorny konflikt między sprawiedliwością Boga a Jego miłosierdziem. Por. M.-É. Boismard, A. Lamouille, G. Rochais, *L'Évangile de Jean, Commentaire de l'École Biblique de Jérusalem, Synopse des quatre Évangiles*, III, Paris 1977, s. 384; J.G. Davies, *The primary Meaning of Parakletos*, w: *The Journal of Theological Studies* N.S. 4(1953), s. 35-38; A. Jankowski, *Eschatologiczne posłannictwo Ducha Parakleta*, w: *Analecta Cracoviensia* 7(1975), s. 537-562; J. Behm, παράκλητος, w: G. Kittel, G. Friedrich, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* ..., t. V, s. 798-812; O. Betz, *Der Paraklet. Fürsprecher im häretischen spätjudentum im Johannes-Evangelium und in neu gefundenen gnostischen Schriften*, Leiden-Köln 1963; F. Porsch, *Pneuma und Wort, Ein exegetischer Beitrag zur Pneumatologie des Johannesevangeliums*, Frankfurter theologische Studien 16, Frankfurt a/M 1974, s. 227-228; G. Johnston, *The Spirit-Paraclet in the Gospel of John*, Cambridge 1970; Y. Congar, *Je crois en L'Esprit Saint*, t. I, *L'Esprit Saint dans l'„Economie”*. *Révélation et expérience de l'Esprit*, Paris 1979 (przekład polski: *Wierzę w Ducha Świętego I παράκλητος*, tłum A. Paygert, Warszawa 1995).

¹⁶ Por. X. Léon-Dufour, *Paraklet*, w: *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Paris 1975, s. 407; F.R. Harm, *Distinctive Titles of the Holy Spirit in the Writings of John*, w: *Concordia Journal* 13(1987), s. 119-135; E. Cothenet, *Les logia sur le Paraclet*, w: *Dictionnaire de la Bible, Supplément*, Paris 1987, s. 361-378.

¹⁷ Por. A. Jankowski, *Paraklet*, w: *Podręczna encyklopedia biblijna*, t. II, Poznań 1961, s. 209.

Problem interpretacyjny ἐλέγξειν

Paraklet współdziałający z Chrystusem w dziele zbawienia ma szczególne zadanie: uświadomić całemu światu eschatologiczną wartość zwycięstwa Jezusa. Pierwsza wzmianka dotycząca Parakleta J 14, 15-17 odnosi się do Jego relacji do świata. W J 14, 17 jest powiedziane, że świat nie może przyjąć Parakleta, ponieważ nie potrafi Go zobaczyć ani rozpoznać. W rozdziale 16 napotykamy wyjaśnienie, że brak postrzegania Ducha Świętego nie jest spowodowany obojętnością, ale wrogością świata do Jezusa¹⁸.

Opuszczenie uczniów przez Chrystusa jest zbawczą koniecznością – nieodzownym warunkiem przybycia Ducha Świętego. Nasuwa się pytanie, dlaczego Paraklet nie mógł być zesłany podczas pobytu Jezusa na ziemi? Wydaje się, że najrozsądniej jest przyjąć tutaj odpowiedź tradycyjnej teologii, która w tym fakcie dopatruje się potrzeby „zapłaty” Jezusa za tak wielki dar¹⁹. W kontekście odejścia Chrystusa, celem przybycia Parakleta jest nieustanna i pogłębiająca się aktualizacja eschatologiczna objawienia Bożego w Chrystusie i to w całej Jego pełni oraz niezmiennionej istocie²⁰.

Jedną z trudności, które nastęrcza J 16, 8-11, jest poprawne wyjaśnienie znaczenia słowa ἐλέγξειν (16, 8) będącego kluczem do tego fragmentu. W tradycji teologicznej różnie rozumiano ten termin. Zdaniem I. Knabenauera ἐλέγξειν ma potrójne znaczenie: *convincere* („przekonać”), *coarguere* („udowodnić”) i *redarguere* („ściśle udowodnić, zakwestionować, podważyć, obalić, zbić dowody”)²¹. Niektórzy autorzy (np. J. Maldonatus) uciekają się jeszcze do znaczenia *demonstrare* („pokazać, wyjaśnić, udowodnić”). Znaczenie *convincere* znajduje szerokie poparcie w tradycji teologicznej (T. de Vio, F. Toletus, Iansenius, S. Barradius, J. Coruluy, P. Schanz). Adresatem owego „przekonania” jest świat Ży-

¹⁸ Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 711.

¹⁹ Por. F.-M. Braun, *L'Évangile selon Jean, La Sainte Bible X*, Paris 1950, s. 440. Szerzej na temat relacji Jezusa i Ducha Świętego w Ewangeli św. Jana zob.: U.B. Müller, *Die Parakletenvorstellung im Johannesevangelium*, w: *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 71(1974), s. 31-77; J.T. Forestell, *Jesus and the Paraclete in the Gospel of John*, w: *Word and Spirit, Essays in Honor of D.M. Stanley*, Willowdale 1975, s. 151-197; A.G. Martin, *Le Saint-Esprit et l'Évangile de Jean dans une perspective trinitaire*, w: *La Revue Réformée* 29(1978), s. 141-155; M.P. Wilson, *St John, the Trinity, and the Language of the Spirit*, w: *Scottish Journal of Theology* 41(1988), s. 471-483.

²⁰ Por. J. Blank, *Krisis...*, s. 334.

²¹ Por. I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem...*, s. 480.

dów (por. np. J. Maldonatus, św. Cyryl Aleksandryjski, A. Salmeron, F. Toletus). Świat zostanie przekonany o trzech rzeczach, z których pierwsza odnosi się do ludzi, druga do Chrystusa a trzecia do szatana²². Współczesna egzegeza pogłębia jeszcze bardziej znaczenie ἐλέγξειν. A. Jankowski przedstawia bogaty wachlarz znaczeń tego słowa: „postawić w świetle”, „wyjaśnić” (jako znaczenie pierwotne), „zawstydzić”, „zgańić, wykazując błąd”, „przeprowadzić dowód winy”, „potępić” a nawet „przekonać o zabójstwie” (w znaczeniu „ten, któremu dowiedziono sądownie, że jest zabójcą”)²³. Zwykle ἐλέγξειν tłumaczy się jako „dowieść zła”, czy równie często jako „przekonać”. Lecz kogo należy uznać za adresata tego „przekonania”?

Zdania na ten temat są podzielone. Część komentatorów uważa, że pomiędzy światem (J 14, 17) a Chrystusem, Parakletem i uczniami (16, 7) brak jest jakiegokolwiek łączności. S. Mowinckel dowodzi, że ἐλέγξειν niekoniecznie implikuje przemianę czy nawrócenie strony, której dotyczy przekonanie. Jest to raczej dostarczenie bezlitosnego światła prawdy w celu obciążenia winą. Faktem pewnym jest jedynie to, że strona przekonywana, będąca obiektem ἐλέγξειν, jest winna. Autor ten dodaje ponadto, że interpretacja o przekonaniu świata przez Parakleta zaprzecza J 14, 17, gdzie św. Jan zaznacza, iż świat nie może być przekonany przez Ducha Świętego z powodu przemysłnego odrzucenia prawdy (J 3, 20)²⁴. Zwolennicy tego rodzaju interpretacji są zdania, że forum sądowym nie jest dolina Jozafata (Jl 3,2-12), lecz sumienia i umysły uczniów²⁵. Sąd ten dotyczy tylko pośrednio świata, gdyż działalność Parakleta jest odtworzeniem sądu Jezusa, w którym Duch Święty ujawnia prawdę uczniom²⁶. Przekonani są oni więc przez Parakleta o zwycięstwie

²² Por. I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem...*, s. 480. Szczegółowy przegląd stanowisk ἐλέγξειν prezentuje M.-F. Berrouard, *Le Paraclet defenseur...*, s. 363-364.

²³ Por. A. Jankowski, *Eschatologiczne posłannictwo...*, s. 558; tenże, *Zarys pneumatologii Nowego Testamentu*, Kraków 1982, s. 44-45.

²⁴ Por. S. Mowinckel, *Die Vorstellungen des Spätjudentums vom Heiligen Geist als Fürsprecher und der johanneische Paraklet*, w: *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche* 32(1933), s. 105.

²⁵ Por.: R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 711; M.-F. Berrouard, *Le Paraclet defenseur...*, s. 363-364; G.-H. Behler, *Les paroles d'adieux du Seigneur*, *Lectio divina* 27, Paris 1960, s. 181; X. Léon-Dufour, *Paraklet*, w: *Vocabulaire de Théologie Biblique*, Paris 1971, s. 896.

²⁶ Paraklet przekonuje w sądzie „świat”, aby kontynuować w nim dzieło Jezusa. Por. Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem...*, s. 210.

Chrystusa, udają się, aby dawać świadectwo (J 15, 27), tym samym rzucając wezwanie światu²⁷. Powyższe ujęcie nadaje ἐλέγξειν znaczenie „dowieść zła”.

Druga grupa komentatorów reprezentuje pogląd, że termin ἐλέγξειν mówi o potrzebie przekonania „świata”, a nie uczniów, o czym świadczy cały kontekst. Wydaje się, że należy dać pierwszeństwo tej interpretacji; bezpieczniejsze jest twierdzenie, iż pod wpływem nauki Kościoła „świat” zostanie przekonany o prawdzie posłannictwa Chrystusa. Zresztą potwierdza to nie tylko kerygmat, lecz również świadectwo życia uczniów²⁸. Można zauważyć, że ujęcie to w ogólnych ramach jest zgodne z tradycyjnymi interpretacjami ἐλέγξειν, że język tego fragmentu ma wiele analogii z apokaliptyką żydowską. Niemniej, nie można w tym miejscu mówić o istotnej zależności od niej św. Jana. Według poglądów apokaliptyki żydowskiej, sąd nad światem i wszelkimi ludzkimi niegodziwościami będzie miał miejsce w Edenie. Natomiast u św. Jana, sąd odbywa się nie w zaświatach i na końcu świata, lecz w tym eonie, przed powtórным przyjściem Chrystusa²⁹.

Czy zatem Paraklet dokona jakiegoś sądu? Odpowiedź jest twierdząca: Duch Święty dokona systematycznego procesu. Rola Parakleta w J 16, 8-11 jest odmienna niż w J 15, 26, niemniej sąd ten wyraża się praktycznie w kerygmacie – wierze pierwszych chrześcijan, oświeconych przez Ducha Prawdy³⁰. Przez odrzucenie Jezusa „świat” Go potępił; ostatecznym krokiem „świata” wobec Jezusa był wyrok śmierci. Paraklet udzieli na to odpowiedzi w trzech etapach stosowanych w praktyce sądowniczej: przez udowodnienie winy jednej strony, niewinności drugiej i wydanie wyroku w świetle prawdy Bożej. Chodzi tutaj o trzy punkty oskarżenia: „grzech” (16, 9), „sprawiedliwość” (16, 10), „sąd” (16, 11)³¹. Można przedstawić również konstrukcję wierszy 16, 9-11 jako: „najpierw ... potem ... wreszcie”³². W sądzie tym Paraklet nie bę-

²⁷ Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 711.

²⁸ Por.: A. Jankowski, *Zarys pneumatologii ...*, s. 45; C.K. Barrett, *The Gospel to St. John, An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text*, London 1967, s. 406-407; R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium, Herders Bibelkommentar die Heilige Schrift zum Neuen Testament*, t. IV/3, Freiburg-Basel-Wien 1976, s. 148-149.

²⁹ Por. O. Betz, *Der Paraklet...*, s. 192-206.

³⁰ Por. H. van der Busche, *Jean, Commentaire...*, s. 436.

³¹ Por.: *tamże*, s. 436; J. Schneider, *Das Evangelium nach Johannes...*, s. 275; M.-É. Boismard, A. Lamouille, G. Rochais, *L'Évangélie de Jean...*, s. 361; L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana*, Poznań-Warszawa 1975, s. 332.

³² Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 706.

dzie mówił od siebie, lecz o tym, co usłyszy od Ojca i Syna i wskaże drogę pełnego Objawienia³³. Zatem oskarżenie Parakleta jest „Chrystusowym działaniem, które jest działaniem Boga w Synu”³⁴.

Pierwszy element sędowniczej działalności Parakleta: grzech

Na początku sędowniczej działalności Paraklet wykaże uczniom, że „świat” jest winien grzechu (J 16, 9). Rzecz jasna, że τὸν κόσμον (J 16, 8) bynajmniej nie oznacza świata podatnego na zbawienie, który tak Bóg umiłował, „że Syna swego Jednorodzonego dał” (J 3, 16), lecz świat wrogi i przewrotny, którego panem jest „władca tego świata” (J 12, 31; 14, 30)³⁵. „Świat” jest winien grzechu polegającego na niewierze – świadomym i dobrowolnym odrzuceniu Jezusa (J 14, 17). I. Knabenbauer pyta o rodzaj grzechu świata: czy jest to grzech niewiary (*infidelitatis*), czy grzech „w ogóle” (*peccatum generatum*). By odpowiedzieć na to pytanie, rozpatruje znaczenie i rolę ὅτι. Stawia pytanie: czy ὅτι tłumaczy tylko poprzednie pojęcie, czy też podaje przyczynę. Zdaniem tego autora, ὅτι należy rozumieć przyczynowo, a nie jako opis grzechu. Dlatego „grzech” jest nie tylko grzechem niewiary, lecz grzechem „w ogóle”. Duch Święty udowodni i przekona świat o grzechu, ponieważ odrzucający Chrystusa trwają w grzechach³⁶.

Jednakże obiektywne wyjaśnienie J 16, 9 napotyka pewną trudność wykraczająca poza ὅτι; budowa zdania J 16, 9-11 zależy od słów περί i ὅτι. Występują tutaj trzy możliwości. Pierwsza, gdy περί znaczy „ze względu”. W takim przypadku zdanie może pozostać sparafrazowane: „On osądzi świat ze względu na grzech” wskazując jednocześnie, że grzech ten polega na „niewierze we Mnie”. Gdy w ten sposób przetłumaczymy περί, wówczas ὅτι z trudnością może przybrać inne znaczenie od wyznaczonego w powyższej parafrazie. Drugi wariant występuje wtedy, gdy ἐλέγξειν περί; oznacza „uświadomić” („udowodnić”). Takie tłumaczenie dopuszcza dwa znaczenia ὅτι: „że” („w tym”) i „ponieważ”. Jeśli przyjmiemy znaczenie „ponieważ”, zdanie to można rozumieć: „On będzie sądził świat z jego grzechu, ponieważ grzech ten osiągnął pełnię w ludzkim braku wiary we Mnie”. Wreszcie trzecia możliwość, to inter-

³³ Por. G. Schiwy, *Weg in Neuen Testament...*, s. 130-131.

³⁴ Por. O. Betz, *Der Paraklet...*, s. 198.

³⁵ Por. F.-M. Berrouard, *Le Paraclet defenseur...*, s. 365-366.

³⁶ Por. I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem...*, s. 480.

pretacja zwrotu ἐλέγξειν περι ukazana w drugim wariantcie, z tym że tu nadaje się ὅτι znaczenie: „że”, „w tym”; parafrazując otrzymujemy zdanie: „On będzie sądził świat z jego grzechu w tym, że ludzie nie wierzą we Mnie” (lub „że oni nie wierzą we Mnie” – bez „w tym”)³⁷. Którą z tych możliwości należy przyjąć?

Żadnej z nich nie można odrzucić jako niemożliwej, choć z drugiej strony każda nieco odmiennie rozkłada akcenty teologiczne. Wariant pierwszy jest szczególnie atrakcyjny, gdyż łatwo można go przystosować do trzech słów: „grzech”, „sprawiedliwość”, „sąd”. Świat źle pojmuje te trzy pojęcia: uważa Jezusa za sprawiedliwie ukaranego grzesznika wierząc, że dobrze osądził Jego i siebie. Zadaniem Parakleta jest przekonanie świata o tym błędzie. Powyższa interpretacja nie budziłaby zastrzeżeń (jest wystarczająco Janowa), gdyby nie fakt, że musimy nadać ἐλέγξειν περι inne znaczenie, od tego które znajduje się w J 8, 46 („Kto z was udowodni Mi grzech?”). Ta uwaga skłaniałaby raczej do przyjęcia wersji drugiej lub trzeciej, ale one z kolei nie dają tak płynnego połączenia z następnymi wersami, jak czyni to pierwsza możliwość. Uzyskujemy tu następujący sens: Paraklet będzie sądził „świat” przez fakt grzechu obecnego w ludziach, uświadomi „światu” grzech, sprawiedliwość Jezusa i fakt sądu. Wersja druga wydaje się lepsza niż trzecia. W myśl drugiej możliwości wers 16, 9 będzie miał znaczenie: Duch Święty oddziałuje na sumienia ludzi przez świadectwo Kościoła, przez co przekonanie ich zarazem o grzechu, streszczającym się w odrzuceniu Jezusa³⁸.

Odrzucenie Jezusa jest nie tylko grzechem, ale „koroną” wszystkich możliwych grzechów. Grzech „tego świata” osiąga szczyt w ukrzyżowaniu Jezusa. W zasadzie „świat” jest winien podstawowego grzechu niewiary. Według całej nauki Nowego Testamentu największym grzechem jest grzech niewiary w boskie posłannictwo Jezusa. Mówi o tym wyraźne mowa polemiczna Jezusa J 8, 21-47³⁹.

Jakie cechy ma ta niewiara? Po pierwsze, jest ona skutkiem „manifestacji” grzechu. Wierzyć w Chrystusa to znaczy otworzyć się na łaski Boże, przebywać w światłości. Gdy Jezus przyszedł na świat jako „Światłość prawdziwa” (J 1, 9; 8, 12; 9, 5), ludzie woleli ciemność (J 3, 20-21; 7, 7). Tymczasem wiadomo, że ten, kto pełni wolę Bożą, otrzyma nowego ducha (uszy, oczy) i pozna, skąd pochodzi ta nauka (J 7, 17). Po dru-

³⁷ Por. C.K. Barrett, *The Gospel to St. John...*, s. 406.

³⁸ Por. *tamże*.

³⁹ Por.: *tamże*, s. 407; A. Jankowski, *Zarys pneumatologii ...*, s. 45.

gie, niewiara jest grzechem właściwym *par excellance*. Ci, którzy zamykają się na prawdę, przebywają w ciemności i śmierci (J 3, 15-16.19; 5, 40). „Kto przyjął Jego świadectwo wyraźnie potwierdził, że Bóg jest prawdomówny” (J 3, 33). Przeciwnie – „kto nie wierzy Bogu, uczynił Go kłamcą” (1 J 5, 10)⁴⁰. Oceniając koniec publicznej działalności Jezusa, św. Jan pisze: „Chociaż uczynił przed nimi tak wielkie znaki, nie uwierzyli w Niego” (J 12, 37). Dopełniając swą winę „świat” nie tylko zadowolił się negacją Jezusa, ale postanowił usunąć Go ze swej widowni, a nawet zetrzeć wszelkie ślady Jego działalności (np. decyzja faryzeuszy zabicia wskrzeszonego Łazarza – J 12, 10)⁴¹. Jest to więc karygodny grzech nie mający usprawiedliwienia (J 15, 22-25), przedstawiający zarazem permanentny wybór zła (J 9, 11); odrzucenie wiary w Jezusa (J 8, 21.24; 9, 41) zasługuje na trwałe gniew Boga (J 3, 36)⁴². Kto konkretnie jest winny tak wielkiego grzechu? Wiadomo, że u św. Jana „świat” nie jest bezosobową siłą, lecz zespołem ludzi powołanych jako Lud Boży. Główni winni to należący do narodu wybranego przez Boga, obdarzeni obietnicami, które przypominali i potwierdzali prorocy. Nieprzyjęcie Jezusa przez swoich (J 1, 11) stawia naród żydowski w sytuacji bezużytecznej winnicy (Iz 5; Mk 12, 1-12) oraz odciętych gałązek (J 15, 2) przeznaczonych na spalenie⁴³. Lecz ci, którzy są winni, stanowią licniejszą grupę niż uczestnicy historycznego sądu nad Jezusem. Winni sądu Jezusa są typem Jego nieprzyjaciół wszystkich pokoleń. Właśnie Paraklet ukaże ten stan rzeczy i bez niedomówień potępi definitywnie wszystkich tych, którzy odrzucają zbawczą miłość Boga wobec świata⁴⁴. Te biblijne myśli mogą wydawać się nam nieco zagadkowe, tym bardziej że jesteśmy

⁴⁰ Por.: G.-H. Behler, *Les parole d'adieux...*, s. 184; F.-M. Berrouard, *Le Paraclet defenseur...*, s. 379.

⁴¹ Por.: R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 712; L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana*, s. 472.

⁴² Por.: R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 712; M.-É. Boismard, A. Lamouille, G. Rochais, *L'Évangélie de Jean...*, s. 381; A. Jankowski, *Zarys pneumatologii...*, s. 45-46. Przez „wierzyć” czy przez samą „wiarę” należy rozumieć w sensie biblijnym i egzystencjalnym; tzn. przyjąć objawienie, zawierzyć Bożemu planowi, posłusznie przylgnąć do Boga z wytrwałą wiernością (zob. negatywnie w Jr 5, 3; 7, 28; pozytywnie Oz 2, 21; Ha 2, 3).

⁴³ Por.: H. van der Bussche, *Jean, Commentaire...*, s. 437; Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem ...*, s. 209.

⁴⁴ Por.: L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana*, s. 332; Th. Preiss, *La justification dans la pensée johannique*, w: *Homage et Reconnaissance*, Neuchâtel – Paris 1946, s. 100-118; F. Porsch, *Pneuma und Wort...*, s. 275-289; G. Bornkamm, *Der Paraklet im Johannes-Evangelium*, w: *Geschichte und Glaube*, 1/3 – *Gesammelte Aufsätze*, München 1968, s. 68-89.

przyzwyczajeni do pluralistycznego społeczeństwa, w którym niewiara w Jezusa nie zawsze objawia się wrogą postawą wobec Niego i Boga. Lecz św. Jan nie rozważa tu subiektywnej winy; jego dualistyczna postawa była uwarunkowana polemicznym kontekstem rzeczywistości, w której żył⁴⁵.

Drugi element sędowniczej działalności Parakleta: sprawiedliwość

Ten element sądu ma za zadanie dowieść świata, że błędnie osądził Jezusa (J 16, 10). O tym, że chodzi tutaj o sprawiedliwość Jezusa potwierdza niemal cała tradycja teologiczna np.: św. Jan Chryzostom, św. Albert Wielki, św. Tomasz z Akwinu, św. Bonawentura, A. Salmeron, Iansenius, Cornelius a Lapide, D. Calmetus, A. Natalis, J. Corluy, P. Schanz, J. Maldonatus, C.K. Fillion, B. Weiss⁴⁶.

Bogactwo treści kryją w sobie szczególnie dwa słowa: δικαιοσύνη i θεωρεῖτε. „Sprawiedliwość”, która w IV Ewangelii wzmiankowana jest tutaj i w 4, 10, wskazuje pozytywnie, kto ma słuszość w procesie między „światem” a Jezusem. Wśród komentatorów spotyka się różne ujęcia „sprawiedliwości Jezusa”, które ogólnie można by zgrupować w dwie teorie.

Zdaniem C.K. Barreta, πρὸς τὸν πατέρα οραζ ουκετι θεωρεῖτε odnoszą się do odejścia Jezusa przez śmierć na krzyżu i chwalebne uwielbienie. Odwołując się do Rz 3, 21-31 zaznacza, że śmierć Jezusa wskazuje na bezwzględne posłuszeństwo woli Ojca⁴⁷, a Jego sprawiedliwość opiera się na czymś więcej niż ludzkiej aprobacie. Św. Jan nie oddziela od siebie tych dwóch wydarzeń, δικαιοσύνη zaś używa wyłącznie w tym kontekście⁴⁸.

Jednakże powyższe wyjaśnienie, zdaniem niektórych uczonych, jest niewystarczające, a nawet zbyt daleko odbiegające od uzasadnienia ὑπάγειν oraz οὐκέτι θεωρεῖτε. Druga grupa komentatorów reprezentuje pogląd, że Paraklet przez obwieszczenie „światu” odejścia Jezusa do Ojca oraz Jego rozłąki z uczniami (co „świat” uważa za swe zwycięstwo), ukaże w rzeczywistości klęskę i potępienie „świata”⁴⁹.

⁴⁵ Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 712.

⁴⁶ Por. I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem...*, s. 481.

⁴⁷ W tradycji bizantyjskiej spotykamy tutaj „idę do mojego Ojca”.

⁴⁸ Por.: C.K. Barrett, *The Gospel to St. John...*, s. 407; G. Schiwy, *Weg ins Neuen Testament...*, s. 130.

⁴⁹ Por. L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana*, s. 332.

Wydaje się, że przeakcentowanie tylko jednego aspektu w interpretacji δικαιοσύνη i θεωρεῖτε jest nieślusne; należy dążyć do całościowego ujęcia. Po pierwsze, termin „sprawiedliwość” można też, zgodnie z formą rodzajnika, rozciągnąć na ocenę ze strony Ojca. Po wtóre, należy również uwzględnić swoisty odcień „sprawiedliwości” w Biblii: δικαιοσύνη zawiera w sobie ślady zwycięstwa, triumfu i chwały⁵⁰.

Wrogowie Jezusa uważają samych siebie za sprawiedliwych (Łk 18, 9), w Jezusie widzą tylko przestępcę „skazanego, chłostanego przez Boga i zdeptanego” (Iz 53, 4). Żydzi (tzn. „świat”) uznali za aroganckie i bezpodstawne pretensje Jezusa do jedności z Ojcem i dlatego oskarżyli Go o to, że jest zwodzicielem, grzesznikiem i bluźniercą (J 5, 18; 7, 12; 9, 24; 10, 33 itd.). Twierdzą oni, że Jezus jest winny, gdyż oficjalnie potępiłi Go kapłani i uczeni w Piśmie (J 7, 48-49) nazywając Go złoczyńcą (J 18, 30) oraz „opętanym przez diabła” (J 8, 48. 52; 10, 20). Skazali Go na śmierć jako bluźniercę (Mt 26, 65; Mk 14, 64) mówiąc, że Bóg Go przeklął na drzewie krzyża (Pwt 21, 23; Ga 3, 13)⁵¹. Sąd ze strony „świata” nad Jezusem był nastawiony na to, by wykazać, że nie jest On Synem Bożym (J 19, 7). „Świat” jest ukierunkowany wyłącznie na widzialną egzystencję Jezusa, rozumie jej koniec absolutnie, nie wiedząc nic o rozpoczynającym się okresie chwały; cieszy się, że uczniowie zostali pobawieni Mistrza. Używając określenia tradycyjnej teologii wypada podkreślić, że sprawiedliwość Jezusa jest oskarżeniem „świata” o niesprawiedliwość (*iniustitiae*) i grzech nieślusznego oskarżenia (*iniquitatis*)⁵². Paraklet w sposób szczególny unaocznia „światu”, że właśnie ten niesprawiedliwy wyrok śmierci na Mesjasza ukazał Jezusa takiego, za jakiego sam siebie uważał, ponieważ to On jest z Ojcem, a przez Jego uwielbienie (J 17, 5) Ojciec o Nim zaświadczył⁵³. Zatem trafnie konkluduje E.C. Hoskyns, że powrót Jezusa do Ojca jest Bożym usankcjonowaniem sprawiedliwości objawiającej się w życiu i śmierci Jego Syna⁵⁴. Śmierć Jezusa nie jest więc potępieniem, lecz powrotem⁵⁵; będąc wy-

⁵⁰ Por. A. Descamps, *Le justes et le justice dans les Évangiles et dans le christianisme primitif*, Louvain 1950, s. 90-93.

⁵¹ Por. G.-H. Behler, *Les parole d'adieux...*, s. 185-186; R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 713.

⁵² Por.: I. Knabnbauer, *IV Evangelium secundum Ioannem...*, s. 481; H. Simón, J. Prado, *Praelectiones Biblicae ad usum scholarum*, Taurini 1930, s. 384.

⁵³ Por. F.-M. Berrouard, *Le Paraclet défenseur...*, s. 384.

⁵⁴ Por. E.C. Hoskyns, *The Fourth Gospel*, London 1947², s. 485.

⁵⁵ Por. H. van der Bussche, *Jean, Commentaire...*, s. 437.

wyższonym znajduje się On w sferze Boskiej sprawiedliwości⁵⁶, która jest „ostateczna”⁵⁷. Jezus nie mógłby zasiąść w chwale Ojca, jeśli nie byłby sprawiedliwy oraz gdyby Jego posłannictwo mesjańskie było fałszem. W piękny sposób podaje tę myśl grecki komentator Euthymius Zigabenus (XI/XII w.): „Jeśli nie jestem sprawiedliwym, nie idę do Ojca, bowiem czy jako grzesznik, oszust, zbrodniarz i nieprzyjaciel Boga mógłbym iść do tego, który jest sprawiedliwością, prawdą, prawodawcą i Bogiem?” (PG 129, 1424-1425).

Wypada jeszcze raz powrócić do słowa *θεωρεῖτε*. Dokładniej mówiąc chodzi o pytanie: w jaki sposób fakt, że uczniowie nie zobaczą już więcej Jezusa, dowodzi prawdziwości Jego sądu? Tradycyjne wyjaśnienia mówią o „sprawiedliwości” uczniów, którą Jezus przygotował przez swoją śmierć (św. Cyryl Aleksandryjski, św. Augustyn, św. Beda, św. Bonaventura, T. de Vio, S. Barradius i wielu innych). I. Knabenbauer dodaje, że nie jest to powiedziane na początku, lecz wynika z samej sprawiedliwości Jezusa. Autor ten dodaje, że to przekonanie „świata” odbywa się przez „cnoty i wieloraką świętość tych, którzy wyznają wiarę w Chrystusa”⁵⁸, przez co w pewnym stopniu można by go zaliczyć do prekursorów współczesnego ujęcia. Obecnie bowiem uważa się, iż zdanie J 16, 8-11 raczej powinno być interpretowane w kategoriach obecności Parakleta (zwłaszcza, gdy uznaje się te słowa adresowane do uczniów jako nie pierwotne, lecz skierowane do chrześcijan Janowego Kościoła). Wierzący ujrzą Chrystusa dopiero przy powtórnym Jego przyjściu na świat, kiedy to zabierze ich do miejsca przygotowanego w niebie (J 14, 2-3; 17, 24)⁵⁹. Chrześcijanie nie mogą Go ujrzeć bezpośrednio, lecz tylko w Duchu-Paraklecie i przez Niego. Stanowią oni grupę tych szczęśliwych, „którzy nie widzieli, a uwierzyli” (J 20, 29). Jezus podczas swojej działalności ostrzegał, że wkrótce ludzie stracą możliwość widzenia Go (J 7, 33-34; 8, 21), po Jego śmierci zaś Paraklet jest jedynym, którego wierni mogą dostrzec i przyjąć. W ten sposób, zabijając Jezusa, „świat” potępił samego siebie. Ten „świat” znalazł się w sytuacji beznadziejnej: przez odrzucenie Jezusa został pozbawiony możliwości zbawienia. Bez Chrystusa „świat” staje się otwarty na działanie „władcy tego świata”.

⁵⁶ Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John*..., s. 713.

⁵⁷ Por. Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem*..., s. 210.

⁵⁸ Por. I. Knabenbauer, *IV Evangelium secundum Iohannem*..., 481.

⁵⁹ Por.: G.-H. Behler, *Les paroles d'adieux*..., 186; R.E. Brown, *The Gospel according to John*..., 713.

Trzeci element sędowniczej działalności Parakleta: sąd „władcy tego świata”

Duch Święty przekona również o sędzie, bo „władca tego świata” został osądzony (J 16, 11). Synonimiczne określenie szatana ó ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου występuje wyłącznie w IV Ewangelii (J 12, 31; 14, 30; 16, 11). Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου (wraz z Pawłowymi określeniami ó ἄρχων τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος /Ef 2,2/ oraz ó κοσμοκράτωρ τοῦ σκοτού τούτου /Ef 6,12/) nawiązuje do powszechnych w *Sitz im Leben* Ewangelii przekonań o władztwie złych duchów na świecie. Janowe użycie tego określenia przekracza wszystkie analogie znane w środowisku żydowskim i literaturze międzytestamentalnej. Nazwa ta bowiem ma charakter ironiczny⁶⁰ i zawiera wiele elementów wyważonej demonologii biblijnej. Po pierwsze, szatan mieniący się „władcą tego świata”, nie jest nim w rzeczywistości, bo nie ma władzy nad całym, uzurpowanym sobie *dominium* – światem, w którym działa Jezus i Jemu wierzący. Został też osądzony i odrzucony (J 16,11 – ironia ujawnia się tu szczególnie wyraziście; szatan, który uzurpuje sobie władzę jest sądzony; funkcja sędownicza należąca do rzeczywiście rządzącego nie należy bynajmniej do diabła). Porażka szatana wyraża się więc z całą mocą w jego osądzeniu⁶¹, w którym Jezus w konfrontacji z uważającym się „władcą tego świata” diabłem pokazuje swoją moc (J 14,30; Mt 4, 8-9)⁶². Z drugiej strony w ó ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου zawarta jest rzeczywistość tajemniczy działania zła osobowego w świecie po zbawczym dziele odkupienia, na które chrześcijanie winni być uwrażliwieni.

Termin κρίσις pochodzi od czasownika κρίνω⁶³, którego pierwszym znaczeniem jest „rozdzielam”, „rozdzielam”, a dopiero później „sądzę” przez oddzielenie prawdy od fałszu, winnych od niewinnych, nagrody i kary. Κρίσις jest w tym miejscu tłumaczony jako „osądzanie”, „potępienie”; taki sam sens znajdujemy zresztą w innych fragmentach IV Ewangelii (J 5, 29; 7, 51). Janowe przedstawienie sądu ostatecznego jest uzupełnieniem obrazu Synoptyków. Powszechny sąd Chrystusa jest nie tylko rzeczywistością, która nadejdzie (J 5, 22. 28n.), ale już się dokonuje, i to – zgodnie ze źródłostwem wymienionych terminów – jako „roz-

⁶⁰ Por. A. Jankowski, *Zarys pneumatologii ...*, s. 47.

⁶¹ Por. J. Blank, *Krisis...*, s.194, 281, 339.

⁶² Por. R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium...*, IV/2, s. 490.

⁶³ W tekście greckim forma κρίεται (3p. sg. ind. pf. pass.) od κρίνω = *iudicio, condemno* = oddzielić, odróżnić, sądzić, oceniać, wydać wyrok, skazać, potępić.

dzielenie” dwóch postaw: opowiedzenia się za Chrystusem lub przeciw Niemu (J 3, 18n.; 9, 38; 12, 31). Paraklet ukaże, że „władca tego świata” został już osądzony, raz na zawsze (zdaniem G.-H. Behlera, *perfectum* greckie sugeruje tutaj możliwość definitywnego potępienia⁶⁴). Jest to wyraźny dowód, że szatan przegrał walkę z Bogiem. W J 16, 11 słowa „sąd” i „został osądzony” mówią wyraźnie o wyroku na Złego. Charakterystyczne κέκριται odnosi się do chwili śmierci krzyżowej Jezusa. Występujący tutaj czas przeszły – mimo że zgodnie z tematyką mowy i rozkładem IV Ewangelii śmierć Jezusa ma dopiero nastąpić – można łatwo wytłumaczyć. Mianowicie, cała mowa pożegnalna, jak zgodnie przyjmują współcześni komentatorzy, ujmuje Chrystusa i Jego dzieło ze stanowiska kerygmatu pierwotnego Kościoła. Kerygmat głosi dokonane zbawcze fakty, co najdobitniej można zobaczyć w rozdziale 17: Chrystus nie jest już na tym świecie⁶⁵.

„Władca tego świata”, posługujący się Judaszem, Żydami i Piłatem, by pozbyć się Jezusa, w rzeczywistości przegrywa. Jak trafnie zauważył M.-J. Lagrange, szatan przegrał (J 16, 11) przede wszystkim dlatego, że prowadząc Jezusa na śmierć przyczynił się do zbawienia świata (Ef 2,2-10)⁶⁶. Zatem J 16, 11 nie oznacza jedynie rozpoznania i ogłoszenia winy, lecz przede wszystkim wyrok wywłaszczający szatana z jego królestwa⁶⁷; ἐκβληθήσεται ἔξω („wyrzucenie precz” z J 12, 31) zostało zrealizowane⁶⁸, co Paraklet ukazuje przez żyjącą wiarą gminę. Zresztą wszystkie Janowe relacje o Paraklecie odnoszą się do wiary uczniów. Jego zadaniem jest jej pogłębienie. Dzięki działalności Parakleta cały Kościół ma zapewnioną skuteczność słowa Jezusa⁶⁹. Szkoła Janowa na-

⁶⁴ Por. G.-H. Behler, *Les paroles d'adieux...*, s. 187.

⁶⁵ Por.: C.K. Barrett, *The Gospel to St. John...*, s. 407; R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium...*, IV/3, s. 150; W. Lauck, *Das Evangelium, die Briefe des heiligen Johannes, Herders Bibelkommentar die Heilige Schrift für das Leben erklärt* 13, Freiburg 1941, s. 376; A. Jankowski, *Zarys pneumatologii...*, s. 47; R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 714; O. Cullmann, *Le milieu johannique, Etude sur l'origine de l'évangile de Jean*, Neuchâtel-Paris 1976; F. Mussner, *Die johanneischen Parakletsprüche und die apostolische Tradition*, w: *Biblische Zeitschrift* 5(1961), s. 56-70;

⁶⁶ Por. M.-J. Lagrange, *Évangile selon saint Jean, Études Biblique*, Paris 1927, s. 420.

⁶⁷ Por. F.-M. Berrouard, *Le Paraclet défenseur...*, s. 385-386.

⁶⁸ Por. H. van der Bussche, *Jean, Commentaire...*, s. 437-438.

⁶⁹ Por. I. de la Potterie, *Le Paraclet, w: La vie selon l'Esprit, Unam Sanctam* 55, Paris 1965, s. 105; G. Ferraro, *La rivelazione sul „Paraclito” nel quattro Vangelo*, w: *La Civiltà Cattolica* 139(1988), s. 26-39; G.L. Borschert, *The Spirit and Salvation*, w: *Criswell Theological Review* 3(1988), s. 67-78.

stępująco komentuje fakt pokonania „władcy tego świata”: „zwyciężyliście złego” (1 J 2, 13-14), jeszcze tylko „świat” podlega jego władzy (1 J 5, 19). Dzieci Boże zostały od niej uwolnione, ponieważ mają przez Ducha Świętego siłę, by więcej nie grzeszyć (1 J 3, 9; 5, 18), a we wspólnocie Syna Bożego są zachowane przed wpływami zła (1 J 5, 18.20)⁷⁰. Jezus po swej śmierci jest ciągle obecny dzięki działaniu Parakleta i w ten sposób ów sąd nad „władcą tego świata” ma zadziwiający wynik: o ile godzina męki i krzyża ukazuje zmagania Jezusa z szatanem (J 12, 31; 14, 30), o tyle Syn Boży przez pokonanie śmierci równocześnie odnosi nad nim zwycięstwo. Sam fakt, że Chrystus stoi usprawiedliwiony przed Ojcem, oznacza osądzenie i potępienie „władcy tego świata” i utratę władzy nad wierzącymi⁷¹.

Jest to proste przedstawienie tego, co w języku apokaliptycznym ukazuje Ap 12, 5.7-12. Fragment ten mówi o równoczesnym wywyższeniu Chrystusa i strąceniu szatana z nieba, zaś związanie diabła (Ap 20, 2) i wrzucenie do jeziora ognia ma dopiero nastąpić (Ap 20, 10). Łatwo zauważyć, że myśl IV Ewangelii jest raczej bliższa 1 J przez wyjaśnienie udziału wierzących w zwycięstwie Jezusa nad Złym (1 J 2, 13-14; 4, 4; 5, 4-5)⁷².

*

Podsumowując tę specyficzną Jezusową mowę należy podkreślić jej *novum* i konsekwentną budowę.

1. Odejście Jezusa jest owocem śmierci za grzech świata, jej przesłaniem jest początkiem Boskiego życia, warunkiem, by Ojciec i Syn mogli być w sercach wierzących. Można więc zauważyć następującą kolejność zbawczego planu: śmierć Jezusa – odejście – Paraklet, który dokona sądu.

2. Nowością jest tutaj, że po raz pierwszy jest wspomniany udział Parakleta w odbywającym się sądzie Bożym nad światem, w obecnym eonie.

3. Paraklet umacnia wspólnotę chrześcijan przez świadomość wiary, a podczas prześladowań obdarza ją odwagą, by mogła odważnie świadczyć o Chrystusie przeciwstawiając się złu.

4. Na bazie rewizji sądu „świata” nad Jezusem, której dokonuje Paraklet, ludzie mogą zostać przekonani o rzeczywistości sądu w ogóle, a także o indywidualnym sądzie Bożym każdego człowieka.

⁷⁰ Por. R. Schnackenburg, *Das Johannesevangelium...*, IV/3, s. 150.

⁷¹ Por.: M.-É. Boismard, A. Lamouille, G. Rochais, *L'Évangélie de Jean...*, s. 381; Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem...*, s. 210.

⁷² Por. R.E. Brown, *The Gospel according to John...*, s. 714.

Sąd Parakleta ukazuje z całą mocą, że „świat” się pomylił w sądzie Jezusa i jest winien. Dzięki Duchowi Prawdy Chrystus został całkowicie zrehabilitowany zaś „świat” ze swym „władcą” skazany na potępienie. Paraklet uświadamia, że krzyż Jezusa był zwrotnym punktem w historii świata, w którym ujawniła się cała potęga dobra i słabość zła.

ks. Krzysztof KOŚCIELNIAK

Le jugement de l'Esprit Saint – Exégèse et théologie de J 16, 8-11

Cet article envisage l'analyse exégétique et théologique du passage J 16, 8-11. Le Jugement de l'Esprit Saint J 16, 8-11 fait partie des lieux les plus difficiles de la Bible. Saint Augustin et saint Thomas d'Aquin ont évité le commentaire de ces versets, et J. Maldonatus, dans son commentaire du quatrième Évangile, affirme au sujet de ce passage „qu'il n'en existe vraisemblablement pas de plus emmêlé dans la difficulté chez aucun autre évangéliste, ou qui fût traversé par une plus grande diversité d'interprétation”. L'exégèse contemporaine perçoit, elle aussi, les problèmes d'interprétation de J 16, 8-11.

L'étude présente de J 16, 8-11 en tant que fragment de la parole spécifique de Jésus, présente une nouveauté et une construction conséquente:

1. Le départ de Jésus est le fruit de la mort pour le péché du monde' l'envoi de celle-ci constitue le commencement de la vie Divine, la condition pour que le Père et le Fils puissent se retrouver dans le cœur des croyants. On peut donc remarquer l'ordre suivant du plan du salut: mort de Jésus – départ – Paraclet qui réalisera le jugement.

2. La nouveauté est ici que pour la première fois la participation du Paraclet est mentionnée dans le jugement du monde par Dieu, à l'ère présente.

3. Le Paraclet renforce la communauté des chrétiens par la conscience de la foi, et pendant leurs persécutions, il investit leur courage pour qu'ils puissent témoigner du Christ, en s'opposant au mal.

4. Sur le fondement de la révision du jugement de Jésus par le monde qu'entreprend le Paraclet, les gens peuvent se persuader de la réalité du jugement en général, de même que celle du jugement individuel de Dieu de chaque homme.

Le jugement du Paraclet montre avec force que le monde s'est trompé dans son jugement de Jésus et qu'il est coupable. Grâce à l'Esprit de la Vérité, le Christ a été complètement réhabilité et le monde, avec son souverain (satan), condamné à la damnation. Le Paraclet fait prendre conscience que la croix de Jésus a été un moment décisif de l'histoire du monde pendant lequel s'est dévoilée toute la puissance du bien et toute la faiblesse du mal.